

ПОЕЗІЯ НАТАЛІ ЗАБІЛИ І СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ

У статті представлено аналіз поетичної спадщини української дитячої письменниці Наталі Забіли. У дослідженні ми наголошуємо на тому, що визначальною особливістю творчої манери письменниці є досконале уміння змальовувати характери дітей у різних життєвих ситуаціях, використовуючи різноманітні засоби художньої виразності. Завдяки ігровому характеру, цікавій сюжетності, пісенності, відповідному ритму твору Наталі Забіли цікаві дітям, вони їх легко сприймають і вивчають напам'ять.

Ключові слова: поетичний доробок Наталі Забіли, збірки віршів та вішованих казок для дітей.

В статті представлено аналіз поетических произведений украинской детской писательницы Натальи Забиль. В статье мы обращаем внимание на то, что определенной особенностью творчества писательницы есть умение изображать характеры детей в разных жизненных ситуациях, используя разнообразные способы художественного выражения. Произведения Натальи Забиль интересны детям, они легко читаются, изучаются наизусть благодаря игровому характеру, интересной сюжетности, музыкальности, соответствующему ритму.

Ключевые слова: поэтические произведения Натальи Забиль, сборники поэзии и поэтических сказок для детей.

The article is devoted to analyses of the poetic heritage by Natalia Zabyla, Ukrainian children's writer. In the research we accentuate in hers perfect ability to portray characters of children in different situations as the defining feature of the artistic style of the writer. Natalia Zabyla works are interesting to children, they are easy to perceive, learn by heart, thanks to the playful nature, an interesting story, melodiousness and suitable rhythm.

Key words: the poetic heritage by Natalia Zabyla, collections of poetry and poetic tales for children.

Життєвий шлях Наталі Забіли, доля її творчої спадщини нерозривно пов'язані зі становленням української літератури для дітей. Кращі казки, поезії, поеми, п'єси письменниці є не тільки здобутком літератури для дітей, а й з повним правом можуть бути названі найкращими творами українського письменства.

Свою творчість Наталя Забіла присвятила переважно дітям дошкільного та молодшого шкільного віку – саме тій ділянці літератури, яка є найскладнішою для авторів через особливий віковий і психологічний стан недосвідченого маленького читача. Тож більшість творів письменниці – це сюжетні вірші та вішовані казки, як-от: «Марина Дмитрівна», «Хатинка на ялинці», «Сорока-білобока»; твори, об'єднані в цілі збірки: «Ясоччина книжка», «Про дівчинку Маринку», «У широкий світ», «Нам весело жити», «Під ясным сонцем» тощо.

Мета і завдання статті полягають у висвітленні поетичного доробку Наталі Львівни Забіли, визначенні її творчого внеску в розвиток сучасної української літератури для дітей.

Однією з наскрізних тем творчості Наталі Забіли є зображення світу дітей. Письменниця-поетеса не

просто описує їхню зовнішність, вчинки. У кожному її слові відчувається материнська турбота, їй зрозумілі почуття і переживання малюків, найменші порухи дитячої душі, своєрідність дитячого мислення. Першою збіркою віршів Наталі Забіли для дітей була «Ясоччина книжка» (1934), яку поетеса присвятила своїй донечці Ясочці. Великий цикл віршів про Ясочку був створений Наталею Забілою протягом багатьох років.

У збірці маленьку Ясю ми бачимо в різних ситуаціях: то в затишній кімнаті, де вона бавиться з ляльками, то на городі, то в колі дітей, то на річці (вірші «Ясоччин садок», «І в Ясочки є грядка», «Ясочка на святі», «Ясочка на річці» та ін.). Ось, наприклад, як змальована маленька героїня в поезії «Ясоччин садок»:

«За вікном сьогодні вітер, вітер – аж в кімнаті чути, як гуде. В дитсадок пішли давно всі діти, а маленька Ясочка не йде.

Наша Яся нині трохи хвора, все кахика й носик витира. Застудилась, мабуть, Яся вчора, як ліпила бабу дівтора» [4, с. 52].

Так зворушливо може говорити про дівчинку тільки мати, що тривожиться про здоров'я дитини. Але про свої тривоги вона говорить із ніжністю. Читач бачить

не тільки портрет дівчинки, а й оповідачки – матері. Особливо вдало поетеса зображує те, як Яся малює («Олівець-малювець»). Дівчинці вдається намалювати і вікно, і дах, і димар, дівчинку, яка йде лісовою стежкою по гриби. Раптом – хмара, дощ. Яся так захопилася дощем, що перекреслила все намальоване, швидко та дотепно пояснивши свій учинок:

«Яся каже:

– Це не я! Це такий вже олівець, олівець-малювець» [4, с. 58].

Надзвичайно влучно Н. Забіла зображує характер дівчинки, коли Яся пішла з подругами до лісу. Усі дівчатка рвуть горіхи, лише Ясочка сидить і стежить, як білка грається в густій траві. Споглядання цікавої сценки дарує їй радість:

«А звірок гризе горіхи, ще й шкарлупку викида.

Стриб на гілку, вигне спинку, розкошлатить довгий хвіст, та з ліщинки – на ліщинку, та з-під листячка – під лист!» [4, с. 60].

Так само по-своєму проявляє себе дівчинка і в праці, і в грі, і в ставленні до друзів, дорослих, іграшок, до всього, що її оточує. Образ дівчинки привабливий і цікавий. Правда, Наталя Забіла нам майже не подає зовнішнього портрета Ясі. Ми не знаємо, якого кольору в неї очі, якого вона зросту, яка в неї хода тощо. Поетеса дуже влучно в художньому творі використовує такий спосіб характеристики персонажа, який можна назвати лірико-інтонаційним.

Зображуючи Ясю на першотравневому святі, Наталя Забіла описує все, що бачить її героїня – і прапорці, і зелену травичку, а інтонація відразу передає читачеві Ясин настрій, розкриває риси її характеру.

Ось Яся на річці, і знову поетеса веде мову про те, що бачить дівчинка, купаючись у прохолодній водичці, – табунок рибок, світлу течію. Тут ані слова не сказано про те, що почуває, що думає в цю хвилину дівчинка. Однак поетична інтонація вірша «Ясочка на річці» не залишає жодних сумнівів щодо настрою головної героїні. Міркування дівчинки по-дитячому наївні, обмежені її віковими особливостями, але це цілком конкретна риса Ясиного «Я».

Зображувальні засоби, які використовує Наталя Забіла, – і показ учинків героїні, і пряма авторська характеристика, і, нарешті, лірична інтонація – свідчать про багатство та різноманітність художньої палітри поетеси. Слід підкреслити особливість поетичного таланту Наталі Забіли, що, зокрема, проявляється в умінні малювати характери дітей. Ця особливість полягає в точному володінні словом, «симфонічності» творчості поетеси, коли художній задум твору передається не тільки прямою логікою змісту, але й самою звуковою палітрою вірша.

Цикл віршів «Про дівчинку Маринку» – один із вершин української літератури для дітей. Кількома віршами про Маринку Наталя Забіла створює образ маленької дівчинки, зображує її портрет. Усе оточення головної героїні, коло її інтересів суттєво не відрізняються від тих обставин, в яких живе Ясочка. Але у Маринки вже інший характер. Вона простіша, менше роздумує, більше діє.

У циклі віршів читачі знайомляться з дівчинкою ще тоді, коли вона зовсім немовлятко, вчить тільки перші слова, мама тримає її на руках і співає колискову.

Образ крихітної дитини спочатку вимальовується поетесою через приспівки, які передають материнське замилювання донечкою і пов'язують Мариночку зі світом рідної природи:

Наша доня
чепурна.
В неї на голівці
жовті чорнобривці,
і віночок
з конюшини,
і намисто із шипшини... [2, с. 21].

В інших віршах Маринка вчиться ходити, цікавиться іграшкою, книжкою, знайомиться з казкою «Ладусі». Нарешті, вона – клопітлива господиня. Це, звичайно, тільки гра «у господиню». Але і гра доводить, що Маринка вмє придивлятися до дорослих, що їй до вподоби ця нелегка, проте цікава праця. Поетеса, розуміючи це прагнення дівчинки, любовно називає її вже не Маринкою, а Мариною Дмитрівною:

На таку сімечку
наварить обід –
із такою справою
жартувати не слід!
Ось вже наготована
зелень для борщу.
Борщику наварено
дітям досхочу.
Ще Марина Дмитрівна
й пирижки пече:
збоку тільки глянути –
слинка потече! [2, с. 31].

І знову, як і у віршах про Ясю, крім образу самої героїні, перед нами постає й образ оповідачки, образ матері, яка з турботою і любов'ю розповідає нам про дівчинку. Недаремно Наталя Забіла звернулася до українських народних пісень. Вдале використання поетесою народної творчості надало всьому циклові національного колориту, а дівчинка Маринка стала немовби уособленням маленької українки. Поетеса влучно вплела в тканину віршів народні приспівки: «ладки, ладоньки, ладусі», «ой чук-чуки», «гойда-да», «люлі-люлі-люлі», «тупу-тупу ніжками» тощо. Це не тільки прикрасило сам вірш, а й стало поштовхом до розвитку коротеньких сюжетів:

Гойда-да!
Гойда-да!
Добра в коника хода,
поводи шовкові,
золоті підкови... [2, с. 21].

У вірші «Ладки, ладоньки, ладусі» поетеса використовує фольклорні наспіви:

Ладки, ладоньки, ладусі,
Ой, ладусі, ладки!
Де були ви?
У бабусі.
Що їли?
Оладки... [2, с. 20].

Вірш «Кізонька» звучить як цілком оригінальний твір, побудований лише на принципах народної пісні:

Дай, Маринко, мамі ручку.
Тупу, тупу ніжками.
Підемо на зелену лучку
стежками, обніжками...
І в садочку нашім влітку
стежками-доріжками
буде бігати швидко-швидко.
Тупу, тупу ніжками! [2, с. 25].

Звичайно, вплив українського фольклору позначився на всій творчості Наталі Забіли, однак найближче, на нашу думку, до оволодіння його мистецькими глибинами поетеса підійшла саме в циклі «Про дівчинку Маринку».

Своїх маленьких героїв Наталя Забіла любить показувати у стосунках із природою, хоча виключно пейзажних віршів у неї небагато. Це, наприклад, поезія «Навесні», деякі вірші із циклу «Зимові пісеньки» тощо. В інших творах поетеса завжди зображує образ дитини, від імені якої розповідається про явища природи, пригоди тварин, комах, з урахуванням пори року пропонуються ігри. Таких віршів багато в циклах «Проліски», «Казки лісової кринички».

Наталя Забіла добре знає дітей, їхні турботи і мрії, їхні інтереси. Поетеса легко заводиться із ними поетичну бесіду. Тільки-но дитина виходить за поріг, вона знайомиться з деревами, квітами, травою, домашніми тваринами. Природа дуже близька дітям, вона оточує їх і на прогулянках, і в дитячому садку, і в школі. Вірші про природу надзвичайно подобаються юним читачам. Тому в творах Наталі Забіли природа живе і діє, як справжній друг дітей. Вона не тільки оточує малюків, а й бере участь у дитячому житті. Легко і просто у своїх творах Наталя Забіла зображує сонечко, річку, лісову тишу і пахощі квітів. Навколишній світ бере активну участь у дитячих пригодах, наприклад:

Хвильки плещуть на пісок,
сміх веселий ллється,
а на березі лісок
дивиться й сміється [2, с. 222].

У віршах поетесою вдало поєднані казкові сюжети та елементи народної фантазії. Персоніфікований образ природи надзвичайно близький дітям, тому Наталя Забіла надзвичайно влучно і різноманітно використовує його у своїх поетичних доробках. Без природи не можна собі уявити життя на землі, без природи немає вигадки. Дитячі персонажі і самі ліричні герої віршів Наталі Забіли живуть у природі, виступають її складовою частиною. Але, крім того, поетеса ставить ще й особливий ліричний наголос на окремих персоніфікованих явищах природи, які з любов'ю сприймають діти, наприклад:

На вербі, на пагіллі
Білі-білі котики
доторкнуться лагідно
лоскотливим дотиком,
доторкнуться котики,
білі, невеличкі,
до руки, до ротика,
до моєї щічки [2, с. 40].

Природа і дитина у віршах Наталі Забіли виступають ніжними, одухотвореними, співчутливими, діяльними.

Поетеса не тільки оспівує природу, вона закликає дітей любити та оберігати її. Ось, наприклад, як говорить Наталя Забіла про проліски:

Як зелені списи
з вогкої землі
виткнулися в лісі
проліски малі [2, с. 38].

Із захопленням та замилюванням говорить письменниця і про кульбабки:

На леваду я пішла б,
ціла купа там кульбаб –
ніби сонечка малі
посідали на землі [2, с. 45].

Діти саджають яблуньку, йдуть до лісу по гриби, дівчинка пересаджує проліски – от надзвичайно прості життєві події, які лежать в основі багатьох творів Наталі Забіли про природу. Самі ситуації, змальовані поетесою, визначають характер ставлення її персонажів до навколишнього світу:

Рятувати яблуньку
біжимо,
ми її пошкодити
не дамо!
Геть, вітри-розбійники,
не шуміть,
нашу любов яблуньку
не ломіть! [2, с. 43].

Звичайний сюжет може розгортатися за допомогою своєрідних прийомів дитячої гри, супроводжених піснею. Особливо доречно тут згадати вірш «Лічильочка». Поетеса за допомогою здорових і емоційних образів створює дитячу гру, наближену до пісні, яскраву та прозору. Картини природи в поезії постають у такій послідовності, в якій би їх помітила дитина.

Образ природи вдало використаний Наталею Забілою в поезії «Весела абетка». У ній немає сюжету, але за допомогою маленьких віршиків поетеса намагається залучити найбільшу кількість слів, що починаються з певної літери:

Жуки дзижчать в садочку літом,
по стежці жабка – плиг та плиг!
Жоржини квітнуть жовтим цвітом,
кружляють бджоли біля них [2, с. 203].

Таку ж природність композиції віршів, заснованих на глибокому знанні внутрішнього дитячого світосприймання, знаходимо в циклі «Навесні та влітку», «Дванадцять місяців», поемі «Прогулянка до лісу». Природа у творах Наталі Забіли живе і різноманітно діє. До дітей вона завжди ласкава, добра та невіддільна від усього дитячого життя. Краса природи у творах Наталі Забіли сприяє естетичному вихованню дитини, розвитку її почуттів і розумових здібностей.

Особливість творів Наталі Забіли, на нашу думку, визначає насамперед «внутрішній персонаж», оповідач, який є ніхто інший як мати. Вона знає, що потрібно дитині, вона сповнена найглибших турбот про неї. Як хвилююча материнська бесіда звучать для маленького читача майже всі твори Наталі Забіли. То з уст поетеси ллється колискова пісня, то звучна і точна примовка, то витівна гра – лічилка, загадка, то цікава і дивовижна казка. Як мати вона відкриває дітям навколишній світ, привчає їх до праці, турбується про

їхнє здоров'я і відпочинок. Вона ніжна і ласкава, весела і сумна. Такою є і Наталя Забіла.

Перспективою подальшої роботи вбачаємо в аналізі драматичних творів Наталі Забіли.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданець-Білокаленко Н. І. У барвистому віночку : Хрестоматія : [навчальний посібник для роботи з дітьми у дошкільних навчальних закладах] / [упоряд. Н. І. Богданець-Білокаленко]. – К. : Видавничий дім “Слово”, 2012. – С. 236–253.
2. Забіла Н. Л. Вибрані твори: В 4 т. / Наталя Львівна Забіла. – Т. 1. Веселим малюкам: Вірші, казки, лічилки, загадки. – К. : Веселка, 1983–1984. – 239 с.
3. Забіла Н. Л. Вибрані твори: В 4 т. / Наталя Львівна Забіла. – Т. 2. У широкий світ: Вірші і казки. – К. : Веселка, 1983–1984. – 207 с.
4. Забіла Н. Л. Вибрані твори: В 4 т. / Наталя Львівна Забіла. – К. : Веселка, 1983–1984. – Т. 3. В казках і житті: Оповідання, казки, повість. – 319 с.
5. Забіла Н. Л. Вибрані твори: В 4 т. [текст] / Наталя Львівна Забіла. – Т. 4. Завісу відкрито: П'єси. – К. : Веселка, 1983–1984. – 248 с.
6. Кіліченко Л. М. Українська дитяча література : [навчальний посібник для студентів пед. ін.-тів спец. «Педагогіка і методика початкового навчання»] / Л. М. Кіліченко, П. Я. Лещенко, І. М. Проценко. – К. : Вища шк., 1988. – 264 с.
7. Коваленко О. Поезія з ніжністю і кулаками: Закоханий у Наталю Забілу поет Володимир Сосюра дістав від неї по обличчю через... літературні суперечки / О. Коваленко // Освіта України. – 2012. – 5 березня (№ 10 – 11). – С. 15.

© Гоголь Н. В., 2014

Дата надходження статті до редколегії 30.06.2014 р.